

Obhajoba pre uchovávanie

Brífing o Odporúčaní UNESCO z roku 2015 o ochrane dokumentárneho kultúrneho dedičstva

KLÚČOVÉ BODY

- 1) *Program Pamäť sveta je iniciatívou v rámci organizácie UNESCO. Jeho cieľom je podporovať uchovávanie a ochranu svetového dokumentárneho dedičstva a zabezpečiť prístup k nemu pre všetkých.*
- 2) *Odporúčanie UNESCO k uchovávaniu a prístupu k dokumentárnemu dedičstvu v digitálnej ére bolo schválené v roku 2015. Ide o prvé odporúčanie zaoberajúce sa touto oblasťou v celom jej rozsahu, pričom programu UNESCO Pamäť sveta tým dodáva ďalší hnací impulz*
- 3) *Odporúčanie je tiež cenným nástrojom na obhajobu knižníc, keďže zahŕňa záväzok vlád k presadzovaniu uchovávania a prístupu a podpore knižníc pri ich práci.*

UNESCO program [Pamäť sveta](#)(PS) vznikol v roku 1992 v kontexte rastúceho povedomia o význame uchovávaní a prístupu k dokumentárnemu dedičstvu. Zbierkam po celom svete sa dostalo rôznych osudov: nelegálne obchodovanie, ničenie, prírodné katastrofy a strata záujmu, čím mnohým hrozilo, že svet o ich existenciu príde.

Od vzniku PS sa toho udialo veľa, no naše dokumentárne kultúrne dedičstvo je stále v ohrození. V roku 2015 bolo organizáciou UNESCO prijaté *Odporúčanie k uchovávaniu a prístupu k dokumentárnemu dedičstvu vrátane digitálnej formy*, čo programu dodalo nový impulz.

História odporúčania

Po vytvorení programu Pamäť sveta sa v roku 1993 v Poľsku prvýkrát stretol Medzinárodný poradný výbor (IAC). Tu bol vypracovaný akčný plán, v ktorom bola potvrdená rola organizácie UNESCO s vládami, medzinárodnou organizáciou a nadáciami pri zavádzaní programu Pamäť sveta (PS).

Zahŕňalo to [Všeobecné usmernenia pre program PS, ktoré boli iniciované zo strany IFLA a Medzinárodnej rady archívov \(ICA\)](#). Odvtedy sa každé dva roky konali zasadnutia IACa po celom svete bolo zriadených mnoho [národných výborov Pamätesveta](#).

Ustanovenia odporúčania o identifikácii:

1.1: „Členským štátom sa odporúča podporovať ich pamäťové inštitúcie pri vytváraní politik v oblasti výberu, zberu a uchovávaní.“

1.3: „Členským štátom sa odporúča, aby identifikovali konkrétne dokumentárne dedičstvo, ktorého prežitie je potenciálne alebo bezprostredne ohrozené [...]. Mali by podporovať a posilňovať svoje príslušné pamäťové inštitúcie.“

Ustanovenia odporúčania o uchovávaní:

2.4: „Členským štátom sa odporúča vypracovanie opatrení a politik na zvyšovanie povedomia a budovanie kapacít ako kľúčových zložiek uchovávaní vrátane podpory výskumu, ako aj odbornej prípravy pre odborníkov v oblasti dokumentárneho dedičstva a poskytovania zariadení na tento účel.“

2.5: „Existencia možných oprávnených obmedzení prístupu k akejkoľvek časti dokumentárneho dedičstva by nemala brániť, resp. obmedzovať schopnosť pamäťových inštitúcií prijímať kroky v oblasti uchovávaní.“

2.8 „Členským štátom sa odporúča, aby podporovali účasť pamäťových inštitúcií na vývoji medzinárodných noriem na uchovávanie.“

V roku 2012 na svojom 190. zasadnutí [Predstavenstvo UNESCO požiadalo generálneho riaditeľa, aby vyvinul väčšie úsilie na posilnenie politik a kapacít pre knižnice, archívy, múzeá a iné inštitúcie, ktoré uchovávajú kultúrne dedičstvo.](#)

Výsledkom bolo vypracovanie [Odporúčania kuchovávaníu a prístupu k dokumentárnemu dedičstvu vrátane digitálnej formy](#). Odporúčanie bolo prijaté v rámci Generálnej konferencie UNESCO v roku 2015. Dokument bol sformulovaný pomocou série stretnutí medzi expertmi a členskými štátmi, na ktorých sa podieľala aj IFLA, obhajujúc začlenenie knižníc. Dôležitou skutočnosťou je, že odporúčanie berie do úvahy rýchly vývoj technológie a výzvy pri vytváraní modelov a procesov na uchovávanie materiálov digitálneho dedičstva.

“ **Dokumentárne dedičstvo zaznamenáva rozvíjajúce sa ľudské myslenie a udalosti, vývoj jazykov, kultúr, národov a ich chápanie sveta.** ”

Generálna konferencia UNESCO z roku 2015

Ustanovenia odporúčania oprístupe:

3.1: „Členským štátom sa odporúča, aby pre pamäťové inštitúcie zabezpečili vhodné legislatívne rámce a ich nevyhnutnú nezávislosť pri uchovávaní a poskytovaní prístupu k dokumentárnemu dedičstvu.“

3.2: „Členské štáty sa nabádajú k tomu, aby presadzovali a umožnili maximálne inkluzívny prístup k dokumentárnemu dedičstvu a jeho využívanie tým, že posilnia pamäťové inštitúcie za účelom poskytovania presných a aktuálnych katalógov a vyhľadávacích pomôcok.“

3.8: „Členské štáty by mali podporovať a presadzovať prístup v rámci verejnej domény a vždy, keď je to možné, podporovať používanie verejných licencií a riešení s otvoreným prístupom.“

Čo sa uvádza v tomto odporúčaní

V odporúčaní sa dokumentom rozumie: „Objekt pozostávajúci z analógového alebo digitálneho informačného obsahu a nosiča, na ktorom je takýto obsah uložený. Je uchovateľný a bežne prenositeľný. Obsah môže obsahovať znaky alebo kódy (ako napr. text), obrázky (nehybné alebo pohyblivé) a zvuky, ktoré možno kopírovať alebo migrovať. Nosič môže mať dôležité estetické, kultúrne alebo technické vlastnosti.“

Ustanovenia odporúčania opolitických opatreniach:

4.1: „Členské štáty sa nabádajú, aby svoje dokumentárne dedičstvo považovali za neoceniteľné aktívum a tento náhľad uplatňovali pri vnútroštátnych právnych predpisoch, rozvojových politikách a programoch. Ďalej sa im odporúča, aby uznali dlhodobú potrebu nových investícií do uchovávaní rôznych druhov originálov v analógovom formáte, do digitálnej infraštruktúry a zručností a aby primeraným spôsobom vybavili svoje pamäťové inštitúcie.“

4.6: „Členským štátom sa odporúča, aby pravidelne prehodnocovali právne normy v oblasti autorských práv a režimy zákonnej archivácie na zaistenie ich plnej účinnosti, s obmedzeniami a výnimkami, pri uchovávaní a sprístupnení dokumentárneho dedičstva vo všetkých jeho formách.“

Odporúčanie je tiež nástrojom na pomoc pri budovaní partnerstiev na identifikáciu vhodných riešení pre hrozby, akými sú rozklad, prírodné katastrofy, ľudské správanie, technologická zastaranosť, ako aj na mobilizáciu zdrojov k tomu, aby sa nikdy neprišlo o cenné zbierky a záznamy. Príklady užitočných ustanovení pre knižnice nájdete vo vložených rámčekoch.

IFLA od jeho zverejnenia pracuje na propagácii Odporúčaní z roku 2015 a zároveň prispieva k jeho zavádzaniu a kladeniu dôrazu na knižnice v rámci tohto odporúčania.

Spolupráca s UNESCO a Pamäťou sveta

Odporúčanie z roku 2015 tiež slúži ako dôležitý nástroj na obhajobu práce knižníc tým, že uznáva ich úlohu a potrebu poskytnúť im zákony a zdroje potrebné na výkon ich práce. Môže sa použiť ako nástroj na vyvíjanie tlaku na členské štáty k tomu, aby iniciovali príslušné kroky za účelom dosiahnutia súladu s jeho pokynmi a uľahčenia jeho vykonávania. Konanie v nadchádzajúcich

Dokumentárne dedičstvo je na druhej strane vymedzené ako dokumenty, „ktoré majú významnú a trvalú hodnotu pre komunitu, kultúru, krajinu alebo ľudstvo vo všeobecnosti a ktorých poškodenie alebo strata by predstavovali škodlivé ochudobnenie“. Uvádza sa v ňom, že význam dokumentu nemusí byť na prvý pohľad zjavný, avšak časom toto dedičstvo „poskytne prostriedky na porozumenie sociálnej, politickej, kolektívnej, ako aj osobnej histórie. Môže byť nápomocným pri kladení základov pre dobrú správu a riadenie a trvalo udržateľný rozvoj“.

Odporúčanie z roku 2015 predstavuje záväzok členských štátov. Na národnej úrovni súhlasia s identifikáciou dokumentárneho dedičstva a prijímaním politických opatrení na zabezpečenie jeho uchovávaní a prístupu k nemu. Na medzinárodnej úrovni sa zavazujú spustiť bilaterálne a multilaterálne výskumné projekty a zverejniť usmernenia, politiky a modely osvedčených postupov.

Ustanovenia odporúčania o národnej a medzinárodnej spolupráci:

5.1: „Členské štáty by mali podporovať výmenu výskumných údajov, publikácií a informácií; školenia a výmeny špecializovaného personálu a vybavenia.“

5.2: „Členské štáty by mali podporovať spoluprácu s medzinárodnými a regionálnymi odbornými združeniami, inštitúciami a organizáciami, ktoré sa zaoberajú uchovávaním a sprístupnením dokumentárneho dedičstva, a to s cieľom realizovať dvojstranné alebo mnohostranné výskumné projekty a zverejňovať usmernenia, politiky a modely osvedčených postupov.“

5.3: „Členské štáty sa nabádajú, aby medzi krajinami uľahčili výmenu kópií dokumentárneho dedičstva, ktoré sa týka ich vlastnej kultúry, spoločnej histórie alebo dedičstva, a iného identifikovaného dokumentárneho dedičstva.“

mesiacoch je obzvlášť dôležité, keďže všetky členské štáty UNESCO boli požiadané, aby odpovedali na prieskum o opatreniach, ktoré prijali na realizáciu odporúčania.

Kľúčovým faktorom je, že pri prijímaní odporúčania členské štáty súhlasili s výkonom prehodnotenia jeho zavedenia v lehote do štyroch rokov. Práve prebieha toto prehodnotenie a členské štáty sú svojimi národnými komisiami UNESCO požiadané o vyplnenie prieskumu týkajúceho sa opatrení, ktoré prijali. Pre knižnice sa tu naskytuje kľúčová príležitosť k zabezpečeniu toho, že budú zozbierané užitočné informácie, k identifikácii osvedčených postupov a k vyvinutiu tlaku na vlády, ktoré pre podporu svojich knižníc a plnenie svojich záväzkov nevyvinuli dost' úsilia.

Čo môžete urobiť vy?

- *Prečítajte si [odporúčanie](#) (dostupné vo všetkých jazykoch Organizácie Spojených národov). Ak by to bolo nápomocné, preložte ho do svojho jazyka, aby si ho mohli prečítať aj ostatní.*
- *Zvýšte povedomie o odporúčaní medzi svojimi kolegami v oblasti knižníc prostredníctvom blogu alebo článku v bulletine združenia knižníc.*
- *Vo svojej knižnici alebo na knižničnej konferencii usporiadajte diskusiu o tomto odporúčaní a o tom, čo je potrebné urobiť, aby ste ho dosiahli.*
- *Obráťte sa na svoju národnú komisiu UNESCO ([UNESCO má adresár](#)) a zistíte, čo podnikajú v reakcii na prieskum, ktorý spustilo UNESCO. Ponúknite svoju pomoc s dôkazmi o tom, čo knižnice vykonávajú a akú ďalšiu podporu potrebujú.*
- *O programe Pamäť sveta sa dozviete viac [tu](#). Ak ešte nemajú knižnice svoje zastúpenie, zistíte, ako sa môže vaše združenie knižníc zapojiť.*
- *Potrebujete pomoc s tým, ako sa môžete spojiť s národným výborom alebo ako napísať list svojej vláde? Obráťte sa na [IFLA](#).*

O Pamäti sveta, ako aj o tom, ako používať Odporúčanie z roku 2015 sa dozviete viac [tu](#).